

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΚΕΙΜΕΝΟ

Κωνσταντίνος Καβάφης

Μελαγχολία τοῦ Ἰάσωνος Κλεάνδρου
ποιητοῦ ἐν Κομμαγενῇ· 595 μ.Χ.

Τὸ γήρασμα τοῦ σώματος καὶ τῆς μορφῆς μου
εἶναι πληγὴ ἀπὸ φρικτὸ μαχαῖρι.
Δέν ἔχω ἐγκαρτέρησι καμιά.
Εἷς σέ προστρέχω Τέχνη τῆς Ποιήσεως,
πού κάπως ξέρεις ἀπὸ φάρμακα·
νάρκης τοῦ ἄλγους δοκιμές, ἐν Φαντασίᾳ καὶ Λόγῳ.

Εἶναι πληγὴ ἀπὸ φρικτὸ μαχαῖρι. –
Τὰ φάρμακά σου φέρε Τέχνη τῆς Ποιήσεως,
πού κάμνουνε – γιὰ λίγο – νὰ μὴ νοιώθεται ἡ πληγὴ

(1921)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

A1. Τρία ἀπὸ τα βασικὰ γνωρίσματα τῆς ποίησης τοῦ Κ. Καβάφη εἶναι ἡ πεζολογία, ἡ ιδιότυπη γλῶσσα καὶ ἡ χρῆση συμβόλων. Γιὰ το κάθε ἓνα ἀπὸ τα παραπάνω γνωρίσματα νὰ γράψετε ἓνα ἀντίστοιχο παράδειγμα ἀπὸ το ποίημα πού σας δόθηκε.

Μονάδες 15

B1. Στὸ ποίημα, σύμφωνα με τὸν Στέφανο Διαλησμά, «ἔχουμε ἓνα δυσανάλογα μεγάλο τίτλο (με προσεκτικὰ τοποθετημένη στίξη, ὥστε νὰ προβάλλει τα μέρη ἀπὸ τα ὁποῖα ἀπαρτίζεται) πού υποστηρίζει καὶ συμπληρώνει ποικιλοτρόπως το ποίημα».

Νὰ τεκμηριώσετε τὴν παραπάνω ἀποψη αιτιολογώντας τὴ συγκεκριμένη ἐπιλογή τοῦ τίτλου ἀπὸ τὸν ποιητὴ.

Μονάδες 20

B2. Να επισημάνετε στο ποίημα τέσσερα διαφορετικά εκφραστικά μέσα (μονάδες 8) και να ερμηνεύσετε τη λειτουργία τους (μονάδες 12).

Μονάδες 20

Γ1. Να σχολιάσετε τους παρακάτω στίχους σε ένα κείμενο 100-120 λέξεων:

Εἰς σέ προστρέχω Τέχνη τῆς Ποιήσεως,
πού κάπως ξέρεις ἀπὸ φάρμακα·
νάρκης τοῦ ἄλγους δοκιμές, ἐν Φαντασίᾳ καὶ Λόγῳ.

Μονάδες 25

Δ1. Να συγκρίνετε ως προς το περιεχόμενο το ποίημα του Κ. Καβάφη **Μελαγχολία τοῦ Ἰάσωνος Κλεάνδρου ποιητοῦ ἐν Κομμαγηνῇ· 595 μ.Χ.** με το παρακάτω ποίημα του Τ. Λειβαδίτη **Αυτοβιογραφία**, εντοπίζοντας (μονάδες 5) και σχολιάζοντας (μονάδες 15) τρεις ομοιότητες και δύο διαφορές μεταξύ των δύο ποιημάτων.

Μονάδες 20

Τάσος Λειβαδίτης
Αυτοβιογραφία

Ἄνθρωποι πού δέ γνώρισα ποτέ μοῦ δώσαν τό αἷμα μου καί
τ' ὄνομά μου,
στήν ἡλικία μου χιονίζει, χιονίζει ἀδιάκοπα
μιὰ κίνηση πάντα σά ν' ἄθελα νά προφυλαχτῶ ἀπ' ὅνα
χτύπημα
δίψασα γιά ὅλη τή ζωή, κι ὅμως τήν ἄφησα
γιά ν' ἄρπαχτῶ ἀπ' τὰ πελώρια ἀγκάθια τῆς αἰωνιότητας,
ἡ σάρκα μου ἕνας ἐπίδεσμος γύρω ἀπ' τό αὐριανό μου
τίποτα
κανεῖς δέν μπορεῖ νά μέ βοηθήσει στὸν πόνο μου
ἐκτός ἀπ' τὸν ἴδιο μου τὸν πόνο – εἶμαι ἐδῶ, ἀνάμεσά σας,
κι ὀλομόναχος,
κ' ἡ ποίηση σά μιὰ μεγάλη ἀλήθεια, πού τήν ἀνακαλύπτεις

Ύστερ' από χρόνια,
ὅταν δέν μπορεῖ νά σοῦ χρησιμέψει πιά σέ τίποτα.

Ἐπάγγελμά μου: τό ἀκατόρθωτο.

Τάσος Λειβαδίτης, Ποίηση, τ. 1, Αθήνα, Εκδόσεις Κέδρος, 2003, σ.429.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A.1. Η ποίηση του Καβάφη έχει τα δικά της αποκλειστικά γνωρίσματα που κάνουν κάθε καβαφικό ποίημα να διακρίνεται για το ιδιαίτερο ύφος του.

Από τα βασικά χαρακτηριστικά της ποίησης του Καβάφη είναι ο πεζολογικός τόνος. Σ' αυτό συνίσταται η απουσία επιμελημένης στιχουργίας και ομοιοκαταληξίας αλλά και ο άνισος αριθμός συλλαβών. Παρόλο, λοιπόν, που το ποίημα έχει μια στοιχειώδη δόμηση σε στροφές ο τρόπος γραφής του θυμίζει πεζό. («Εἰς σε προστρέχω Τέχνη της Ποιήσεως, / που κάπως ξέρεις από φάρμακα»).

Ακόμα, η γλώσσα του ποιητή είναι ιδιότυπη. Πιο συγκεκριμένα, χρησιμοποιεί την ομιλούμενη γλώσσα της ελληνικής παροικίας της Αλεξάνδρειας, σε συνδυασμό με ένα κράμα δημοτικής με αρχαϊζοντες τύπους («εἰς σε προστρέχω», «εν Φαντασία και Λόγω»), ενώ παράλληλα ενισχύεται από αντιποιητικές λέξεις («φάρμακα», «μαχαίρι»).

Τέλος, ο ποιητής αρέσκεται στη χρήση συμβόλων. Η «Κομμαγήνη», ως ανεξάρτητο κρατίδιο που καταλήφθηκε από της Άραβες, συμβολίζει την εξωτερική φθορά και παρακμή που επέρχεται με το πέρασμα του χρόνου.

B.1. Ο συγκεκριμένος τίτλος είναι της από της εκτενέστερους τίτλους που συναντάμε στα καβαφικά ποιήματα. Μοιάζει με επίγραμμα-επιγραφή και είναι σχετικά δυσανάλογος με το ποιητικό σώμα ως της την έκφρασή του. Η επιλογή του τίτλου δεν είναι τυχαία από τον ποιητή, καθώς αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του ποιήματος και προϋπόθεση για

την κατανόησή του. Αναφέρεται το όνομα, η ιδιότητα, η ψυχική κατάσταση του φερόμενου ως ποιητικού υποκειμένου, που λειτουργεί ως προσωπείο του Καβάφη, με δεδομένο ότι ο Ιάσων Κλέανδρος αποτελεί πλαστό πρόσωπο, καθώς της και η «Κομμαγηνή» που συνιστά την ιστορική αναφορά του ποιήματος. Στοιχείο που έχει ιδιαίτερη σημασία σ' αυτόν τον τίτλο, τον τόσο πλούσιο σε πληροφορίες είναι η προσεκτικά τοποθετημένη άνω τελεία αμέσως μετά την παράθεση των προηγούμενων πληροφοριών (πρόσωπο, ιδιότητα, κατάσταση, τόπος) και πριν τη χρονολογία 595 μ. Χ., η επιλογή της οποίας είναι τυχαία. Έτσι, της, της είναι τοποθετημένη η στίξη, με μια παύση πριν την ψευδοϊστορική αναφορά, ο τίτλος αποκτά βαρύνουσα σημασία, εγκυρότητα και διαχρονικότητα, ώστε ο αναγνώστης να παραπλανηθεί και να μην αντιληφθεί ότι ο ποιητής στήνει ένα ιστορικό άλλοθι προκειμένου ο της να αποστασιοποιηθεί από όσα αναφέρονται στη συνέχεια του ποιήματος (ο ποιητής Καβάφης δεν επιθυμεί να ταυτιστεί άμεσα με το προσωπείο του). Επιπροσθέτως, η έμφαση που αποκτά η χρονολογία 595 μ. Χ. με τη χρήση της άνω τελείας αναβαθμίζει το περιεχόμενο του ποιήματος, το οποίο ξεφεύγει από την αναδιήγηση μια απλής ιστορίας αλλά δίνει στο νόημά της, στον πόνο που προκαλεί η φθορά του γήρατος, καθολική διάσταση.

Β.2. Στην ποίηση του Καβάφη απουσιάζουν συνήθως τα σχήματα λόγου. Παρ' όλα αυτά στο συγκεκριμένο ποίημα είναι εμφανής η χρήση εκφραστικών στοιχείων εξαιτίας της στοχαστικής φύσης του έργου και της μελαγχολικής διάθεσης του ποιητή.

Πιο αναλυτικά, η χρήση της προσωποποίησης («Τέχνη της ποιήσεως») σε συνδυασμό με τη χρήση του β' προσώπου («ξέρεις») εκφράζουν το κλίμα οικειότητας του ποιητή με την ποίηση.

Ακόμα, το σχήμα υπαλλαγής (πληγή από φρικτό μαχαίρι, αντί φρικτή πληγή), προσδίδει έμφαση και παραστατικότητα ενώ παράλληλα με το σχήμα αυτό τονίζεται ο πόνος των γηρατειών που δημιουργείται από τον αμείλικτο και ανελέητο χρόνο. Επιπλέον, η φράση αυτή επαναλαμβάνεται αυτούσια δύο φορές για να δοθεί έμφαση στο νόημά

της.

Τέλος, με τη μεταφορά «το γήρας του σώματος και της μορφής μου» ο ποιητής αρνείται να δεχθεί τη φθορά και τα ορατά σημάδια της στο σώμα και το πρόσωπό του.

Γ.1. Της συγκεκριμένου στίχους ο ποιητής προσωποποιεί την ποιητική τέχνη (με κεφαλαία γράμματα το «Τ» και το «Π») και απευθύνεται σ' αυτήν σε β' πρόσωπο, εξομολογούμενος της σκέψεις, τα συναισθήματα, αλλά και της αντιλήψεις του για την τέχνη του. Αποζητά την επικοινωνία μαζί της γιατί μέσω της της επικοινωνίας, έστω και προσωρινά, ο ποιητής θα κατευνάσει τον πόνο που του προκαλούν τα γηρατειά. Αυτή η προσπάθεια της «νάρκης του άλγους» θα κατορθωθεί με τη «Φαντασία» και το «Λόγο». Συγκεκριμένα , με τη «Φαντασία», την ποιητική έμπνευση, ο δημιουργός μπορεί να υπερβεί όσα τον πληγώνουν. Αντίστοιχα, με το «Λόγο», ο ποιητής μετουσιώνει σε έργο της ονειρικής περιηγήσεις του μυαλού του , δίνει σάρκα και οστά στα πνευματικά του πονήματα. Έτσι, «Φαντασία» και «Λόγος» λειτουργούν συμπληρωματικά (η φαντασία χρειάζεται το λόγο για να εκφραστεί) αλλά και αντιθετικά (ο Λόγος διαλύει της ψευδαισθήσεις της Φαντασίας) αποτελώντας τα «φάρμακα» και συνάμα τα συστατικά στοιχεία της ποίησης. Η βαρύτητα που προσδίδει ο ποιητής στη «Φαντασία» και το «Λόγο» φαίνεται όχι μόνο από τα κεφαλαία γράμματα στην αρχή κάθε λέξης, αλλά και από την απόδοση της φράσης με τον εμπρόθετο προσδιορισμό της αρχαίας ελληνικής που καθιστά διαχρονικό και βαρυσήμαντο το νόημά της.

Δ.1. Διαβάζοντας παράλληλα τα δύο κείμενα εντοπίζονται τόσο ομοιότητες όσο και διαφορές στο περιεχόμενό της. Σ' ένα πρώτο επίπεδο της σημειωθεί ότι τα δύο ποιήματα εντάσσονται στην κατηγορία των «ποιημάτων για την ποίηση», καθώς το βασικό θέμα της είναι ο στοχασμός των δημιουργών πάνω στο ρόλο που διαδραματίζει η ποίηση στη ζωή της. Από εκεί και πέρα, της εντοπίζονται παρόμοιες αλλά διαφορετικές αντιλήψεις ως της τον τρόπο θεώρησης της ποίησης από τον Καβάφη και το Λειβαδίτη αντίστοιχα.

Ειδικότερα, **τρία σημεία στα οποία υπάρχουν ομοιότητες** στο περιεχόμενο των συγκρινόμενων ποιημάτων είναι τα εξής:

- Οι ποιητές αναγνωρίζουν τον αναλγητικό ρόλο της ποίησης που είναι καταφύγιο γι' της (Καβάφης : «Εις σε προστρέχω Τέχνη της Ποιήσεως», «τα φάρμακα σου φέρε Τέχνη της Ποιήσεως», Λειβαδίτης: «κ' η ποίηση σα μια μεγάλη αλήθεια»).

- Βρίσκονται στην ώριμη περίοδο της ζωής της κι αυτό έχει ενδεχομένως ως επακόλουθο την υιοθέτηση μιας απαισιόδοξης στάσης που επηρεάζει αρνητικά τον ψυχισμό των δύο ποιητών (Καβάφης: «Το γήρας του σώματος...πληγή από φρικτό μαχαίρι», Λειβαδίτης: «Στην ηλικία μου χιονίζει, χιονίζει αδιάκοπα»).

- Διαπιστώνουν τη φθορά του σώματος εξαιτίας του χρόνου , αλλά η ανακούφιση που ζητούν από την ποίηση ξέρουν ότι είναι πρόσκαιρη (Καβάφης: «Το γήρας του σώματος και της μορφής μου», «τα φάρμακά σου... που κάμνουνε – για λίγο να μη νοιώθεται η πληγή», Λειβαδίτης: «η σάρκα μου της επίδεσμος γύρω από το αυριανό μου τίποτα, κανείς δε μπορεί να με βοηθήσει στον πόνο μου, /Επάγγελμά μου το ακατόρθωτο»).

Πέρα από της ομοιότητες, **υπάρχουν και διαφορές** μεταξύ των δύο ποιημάτων **δύο** από της οποίες είναι οι ακόλουθες:

- Ο Καβάφης εκφράζει τον πόνο του έμμεσα μέσω πλαστοπροσωπίας (Ιάσωνος Κλεάνδρου) , ενώ ο Λειβαδίτης εκφράζει τον πόνο του άμεσα, σε α' ενικό πρόσωπο. Της επιβεβαίωση των παραπάνω, μπορούν να αξιοποιηθούν οι τίτλοι των διδόμενων ποιημάτων. Ο Λειβαδίτης τιτλοφορεί το ποίημά του «Αυτοβιογραφία» δηλώνοντας εξ αρχής τη βιωματικότητα του έργου σε αντίθεση με τον Καβάφη που επιλέγει έναν μακροσκελή και αποπροσανατολιστικό τίτλο.

- Ενώ ο Καβάφης με το συγκεκριμένο έργο ανοίγει απευθείας διάλογο με την προσωποποιημένη ποίηση αναζητώντας ανακούφιση από τη μελαγχολία που προκαλεί το γήρας, ο Λειβαδίτης από την άλλη φαίνεται να προβαίνει σε εσωτερικό μονόλογο και σε προσπάθεια άσκησης αυτοκριτικής πάνω στα υπαρξιακά ζητήματα της ζωής και του θανάτου.

Ομολογεί την καταφυγή του στην ποίηση ύστερα από τη μακροχρόνια προσπάθειά του να απαλύνει τον πόνο του και τη μοναξιά του. («κανείς δεν μπορεί... ύστερ' από χρόνια»).

Η συγκριτική ανάγνωση των ποιημάτων του Καβάφη και του Λειβαδίτη αντίστοιχα καταδεικνύει ότι η Ποίηση είναι της ανεξάντλητος χώρος που επιτρέπει τόσο στο δημιουργό όσο και στον αναγνώστη να βρουν δρόμους επικοινωνίας και επαφής, αλλά και τρόπους υπέρβασης των υπαρξιακών αγωνιών και των προβλημάτων της ανθρώπινης φύσης.

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Μ. – ΜΑΜΕΚΑΣ Η. – ΧΑΝΙΩΤΗ Ν.